

Wojciech Blajer

Siekierka brązowa z Lichwina, woj. tarnowskie

Około 1950 r. w strumyku płynącym przez wioskę Lichwin, gm. Pleśna, woj. tarnowskie, została znaleziona brązowa siekierka z tulejką¹. Miejsce odkrycia leży w pobliżu dwóch górek, zwanych „Gródek” i „Patria”.

Otwór tulejki jest wykrojony łukowato. Poniżej wylotu tulejki siekierka jest nieco zwężona, a następnie rozszerza się w dolnej części. Ostrze ma przebieg lekko łukowaty, ale jego pierwotny kształt może być nieco zmieniony, ponieważ siekierka była ostrzona przez dzieci. Profil skiekierki jest klinowaty. Uszko ma nieregularny, owalny przekrój, a jego górna nasada dochodzi do krawędzi narożnika łukowato wykrojonej tulejki. Długość siekierki wynosi 7,7 cm, minimalna szerokość — 2,8 cm, szerokość ostrza — 4,3 cm, a zewnętrzna średnica wylotu tulejki — 3,2x2,75 cm. Zabytek waży 104,16 g.

Siekierka jest ornamentowana plastycznie. Brzeg wylotu tulejki pogrubiony i tworzy rodzaj żeberka. Dalsze 4 żeberka są umieszczone poziomo w regularnych odstępach poniżej brzegu tulejki i mają przebieg łukowaty, dokładnie powtarzający zarys krawędzi. Na szerszych bokach siekierki, w jej środkowej części, znajdują się po 2 grupy przeciwnie skierowanych lekko łukowatych żeberek w układzie pionowym. Ornament ten nie jest całkowicie symetryczny: na jednej stronie zaznaczono 3 i 4 żeberka, na drugiej — 2 grupy po 4 żeberka. Dłuższe łukowate żeberka oddzielają także powierzchnie szerszych boków siekierki od niedużych soczewkowatych powierzchni jej węższych boków. Wszystkie żeberka są dość łagodne i słabo wynoszą się ponad powierzchnię ścianek siekierki. Dodatkowym motywem zdobniczym jest niewielki guzek, umieszczony pomiędzy grupami żeberk na środku górnej części tulejki. Wszystkie opisane tu motywy ornamentu musiały być zaznaczone jako negatywy (zagłębienia) na powierzchni formy odlewniczej. Wnętrze tulejki, sięgającej do głębokości 5,85 cm, ma gładką powierzchnię.

¹ Siekierka znajduje się obecnie w posiadaniu p. Adama Borowskiego, zam. w Tarnowie. Zabytek udostępniła do opracowania córka właściciela, p. Joanna Borowska, studentka antropologii UJ, której na tym miejscu bardzo dziękuję także za udzielenie szeregu informacji.

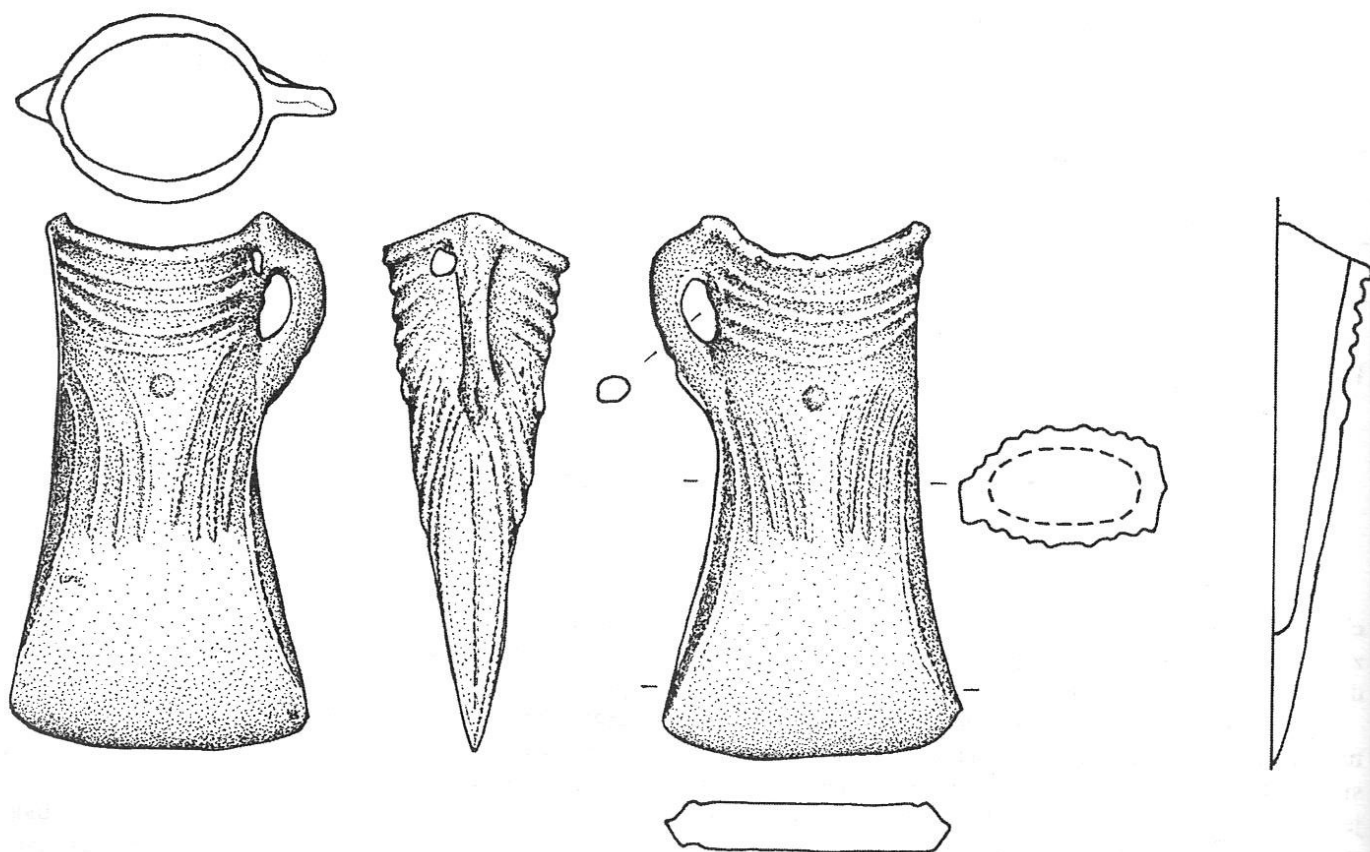
Pewna interesująca cecha omawianego zabytku wynika z faktu, że połówki muszlowej formy odlewniczej nie zostały dokładnie dopasowane. Następstwem jest lekkie wzajemne przesunięcie obu części siekierki, wyraźnie widoczne zwłaszcza przy szwach odlewniczych².

Omawiany zabytek należy do grupy siekier, spotykanych zwłaszcza w północnej części Kotliny Karpackiej (M. Novotná 1970, tabl. 41:744–751, 42:752). W dostępnych publikacjach brak jednak dokładnych analogii, u których na szerszych bokach siekierki obok grup łukowatych żeberk występowałyby małe guzki. Zdobione w ten sposób egzemplarze znane są jak dotychczas tylko z dorzecza górnej Wisły. Jeden okaz pochodzi ze skarbu odkrytego w Biskupicach (w Rzeżuśni), woj. krakowskie (J. Kostrzewski 1964, s. 27, tabl. III:9; J. Kuśnierz 1989, s. 144–145, tabl. 1:11), a drugi został znaleziony luźno w Sarzynie, stan. 4, woj. rzeszowskie (S. Czopek 1990, s. 237–238, ryc. 4; 1996, s. 27, ryc. 6:a; 1998, ryc. 59). Oba zostały niedawno opublikowane przez Jerzego Kuśnierza (1998, s. 12–13, tabl. 1:14–15) w ramach obszernego opracowania siekier z tulejką na ziemiach polskich.

W opinii Sylwestra Czopka siekierka z Sarzyny posiada niewątpliwie powiązania zakarpackie, a pewną analogię — jakkolwiek niezupełnie dokładną — można wskazać w skarbie z Přestavlk, okr. Přerov na Morawach. Badacz ten wiąże znalezisko z Sarzyny z wczesną fazą grupy tarnobrzezkiej i datuje je na czasy odpowiadające fazie HaA2, czyli początkowi IV okresu epoki brązu (S. Czopek 1990, s. 237–238; 1996, s. 27). Wydaje się jednak, że okaz z Přestavlk (P. Mačala 1985, tabl. III:1, XIII:6) stanowi analogię zbyt odległą (geograficznie i typologicznie), aby można ją było wykorzystać do określania pozycji chronologicznej zabytków małopolskich. Bardziej przydatne mogą się okazać znaleziska z Polski i ze Słowacji.

Skarb z Biskupic należy datować na fazę HaB1, czyli na II połowę IV okresu epoki brązu (J. Kuśnierz 1989, s. 144–145). Wśród słowackich — jak wspomniano powyżej, niezbyt dokładnych — odpowiedników, stosunkowo najbliższe są zabytki z następujących znalezisk: Hont

² Za życzliwą pomoc przy rysowaniu siekierki bardzo dziękuję p. mgr Urszuli Bąk i p. mgr Renacie Essen.

Ryc. 1. Lichwin, woj. tarnowskie. Brązowa siekierka z tulejką
Abb. 1. Lichwin, Wojewodschaft Tarnów. Bronzenes Tüllenbeil
Рис. 1. Лихвин, воев. тарновское. Бронзовый втульчатый топорик

(okolica), okr. Levice (?)³, Biatnica, okr. Martin, Slopná, okr. Považská Bystrica i Plešivec, okr. Rožňava, zaliczone przez M. Novotná do grupy siekier z uszkiem i z bogatym zdobieniem listwami (M. Novotná 1970, s. 94–95, tabl. 41:744, 746, 750, 42:752). Siekierka z Biatnicy wystąpiła w zespole, którego zawartość została przypuszczalnie zmieszana z innymi znaleziskami, co uniemożliwia precyzyjne datowanie (M. Novotná 1970, s. 30–31). Siekierka z Plešivca pochodzi prawdopodobnie ze skarbu, który był łączony z fazą Celldömölk (M. Novotná 1970, s. 94–95), co odpowiada fazie HaB2 (H. Müller-Karpe 1959, s. 127, ryc. 64), czyli I połowie V okresu epoki brązu. Obie pozostałe siekierki ze Słowacji to znaleziska po-

jedyncze. Szereg okazów ornamentowanych w podobnym stylu wiąże się z fazą Rohod (M. Novotná 1970, s. 95), czyli z HaB1.

W tej sytuacji można sądzić, że najprawdopodobniej wszystkie 3 siekierki z Małopolski mają tę samą pozycję chronologiczną, co skarb z Biskupic: HaB1. Stanowią one lokalną odmianę zakarpaccich siekier bogato zdobionych łukowatymi żeberkami. Należy przy tym stwierdzić, że mimo daleko idących podobieństw każdy okaz został odlany w innej formie. Niemożliwe do rozstrzygnięcia pozostaje pytanie, czy były to rzeczywiście importy zza Karpat, czy też wykonano je już w dorzeczu Wisły.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Czopek S.

1990 Nie publikowane zabytki brązowe z zasięgu grupy tarnobrzeskiej ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, „Spr. Arch.”, t. 42, s. 233–241.

³ Miejscowość Hont leży dziś na terenie Węgier (komitat Nógrád), przyległe tereny Słowacji (z miastem Šany) należą administracyjnie do okresu Levice, a wzmiankowany zabytek jest przechowywany w Martinie. W tej sytuacji właściwa lokalizacja miejsca znalezienia siekierki pozostaje niewyjaśniona.

1996 Grupa tarnobrzeska nad środkowym Sanem i dolnym Wisłokiem, Rzeszów.

1998 Kamień-brąz-żelazo, Rzeszów.

Kostrzewski J.

1964 Skarby i luźne znaleziska metalowe od eneolitu do wczesnego okresu żelaza z górnego i środkowego dorzecza Wisły i górnego dorzecza Warty, „Prz. Arch.”, t. 15, s. 5–133.

Kuśnierz J.

1989 Dziobate siekierki z tulejką jako wyraz kontaktów ludności grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej z obszarami wschod-

- niej części Kotliny Karpackiej, [w:] *Grupa tarnobrzezka kultury łużyckiej*, Rzeszów, s. 143–164.
- 1998 *Die Beile in Polen III (Tüllenbeile)*, *Prähistorische Bronzefunde*, IX, 21, Stuttgart.
- Mačala P.
- 1985 *Depot bronzových predmetov z Přestavlk*, okr. Přerov, „*Slov. Arch.*“, t. 33, s. 165–202.

- 1959 *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, *Römisch-Germanische Forschungen*, 22, Berlin.
- Novotná M.
- 1970 *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, *Prähistorische Bronzefunde*, IX, 3, München.

W. Blajer

Ein Bronzebeil aus Lichwin, Woiw. Tarnów

(Zusammenfassung)

Um 1950 wurde in einem Bach in Lichwin, Gde. Pleśna, Woiw. Tarnów, ein bronzenes Tüllenbeil gefunden. Es gehört zu den reich rippenverzierten Formen, die in verschiedenen Varianten in der Slowakei vorkommen und in die Stufen HaB1–B2 datiert sind.

Genaue analogien (mit kleiner Warze zwischen feinen Rippengruppen) finden wir jedoch nur nördlich von Karpaten: in Biskupice, Woiw. Kraków (Hortfund), und in Sarzyna, Woiw. Rzeszów (Einzelfund). Alle 3 Beile aus Kleinpolen sind wahrscheinlich — nach dem Depot aus Biskupice — in die Stufe HaB1 zu datieren.

Войцех Бляер

Бронзовый кельт из Лихвина, воев. Тарновское

Резюме

Примерно в 1950 г. в ручье, протекающем через деревню Лихвин, гмина Плесна, воев. Тарновское, был обнаружен бронзовый кельт с втулкой. Он относится к типам, богато украшенным пластичным орнаментом, различные варианты которых известны на территории Словакии, где датируются периодом Ha B₁–B₂.

Однако, более близкие аналогии (с маленькими выступами между тоненькими ребрышками) найдены только севернее Карпат: в Бискупицах, воев. Краков (клад) и в Сажине, воев. Жешовское (единичная находка). Все 3 кельта из Малопольши, как и клад из Бискупиц, с большей вероятностью можно датировать этапом Ha B₁.